

Våra jordarter

Har du tänkt på att det finns olika typer av jord? Jord består av sönderdelat berg, rester från organismer eller kemiska utfällningar. Geologer delar in jord i jordarter. Olika jordarter har olika sammansättning och har bildats på olika sätt. Jordarterna ligger ovanpå berg och ibland också i lager på varandra, äldst underst och yngst överst. I jordarterna odlar vi mat och hämtar dricksvatten och byggmaterial, men de kan också ge problem med skred och erosion. Dessutom är de olika känsliga för spridning av föroreningar.

Läs mer
om berg, jord
och grundvatten
på www.sgu.se och
www.geologinsdag.nu

Glaciala jordarter – äldre

För tjugotusen år sedan täcktes Sverige av glaciärer som vuxit samman till en enda sammanhängande inlandsis. När isen bredde ut sig, malde den ner och drog med sig berg och jord. Senare smälte den undan och då sorterades jorden av väldiga smältvattenströmmar och på havsbotten bildades istidslera. Jordarterna från denna tid kallas glaciala jordarter.

När inlandsisen smälte täcktes stora delar av Sverige av vatten. De högst belägna strandmärkena från det forntida havet efter istiden kallas höga kustlinjen.

Morän

Morän är Sveriges vanligaste jordart och täcker cirka 75 procent av landets markyta. Den bildades när inlandsisen malde ner och drog med sig berg och jord.

Morän innehåller ofta olika storlekar av kantiga gruskorn och stenar som är omblandade med sand och lera. Moränen är ofta skogsbeklädd.

Om man hittar guld i morän och vet åt vilket håll isen bredde ut sig kan man räkna ut var guldlet kommer ifrån.

Isälvs sediment

Isälvs sediment är det material som transporterades av inlandsisens smältvatten. Några exempel på isälvs sediment är rullstensåsar och deltan.

Jordarten består ofta av sand, rundat grus och rundade stenar. Regnvatten kan enkelt sippra ner i sedimenten och samlas i grundvattenmagasin.

Isälvs sedimenten har stor betydelse för vår dricksvattenförsörjning. De är också mycket känsliga för föroreningar.

Lera och silt

Ler- och siltjordar är gammal havs- och sjöbotten som har bildats både under och efter istiden. Lera och silt är väldigt lika, ett siltkorn är större än ett lerkorn men ändå mindre än ett sandkorn.

Hålrummen mellan lerkornen är mycket små, vilket innebär att vatten stannar kvar i leran. Detta gör lerjordar till bra odlingsmark.

Lera används vid framställning av tegel och keramik. Varning – vissa typer av leror och silt kan vara känsliga för skred!

Postglaciala jordarter – yngre

För ungefär sjutusen år sedan hade inlandsisen över Sverige smält bort och då kunde vindar och vågor få fatt i jordarna som omlagrades till bland annat strandgrus, sanddyner och lera. Rester av växter och djur bildade gyttja och torv. Jordarterna som har bildats efter den senaste istiden kallas postglaciala jordarter.

Torv

Torvjordarter bildas när döda och ofullständigt förmultnade växtdelar samlas i igenväxta sjöar eller vid försumpning av tidigare torr mark. Denna process pågår även idag, men den går mycket långsamt.

I Sverige bryter vi torv för energi. Torv används också för att förbättra blom- och odlingsjord.

Vind-, sväm- och svallsediment

Dessa jordarter har påverkats av vind, strömmar och havsvågor. Exempel är sanddyner, sväm- och älv sediment vid åar och älvar samt klappersten vid nutida stränder och på högre nivåer ända upp till högsta kustlinjen. Jordarterna är ofta välsorterade, det vill säga de består av bara sand eller bara av grus.